

TEISMO GALIOS KEISTI INKRIMINUOJAMOS VEIKOS KVALIFIKAVIMĄ: KONSTITUCIJOS REINTERPRETAVIMO PRIELAIDOS

Mindaugas Girdauskas

Teisės instituto Baudžiamosios justicijos tyrimų skyriaus tyrėjas
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko patarėjas
Gynėjų g. 6, LT-01109 Vilnius
Tel. (+370 5) 249 10 36
El. paštas: mindaugas.girdauskas@tf.vu.lt

Straipsnyje¹ toliau tiriamos prielaidos kitaip aiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas dėl teismo įgaliojimų savo iniciatyva keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą, nei tai padaryta Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimu.

The article further explores prerequisites for reinterpretation of the Constitution of the Republic of Lithuania on question of powers of court to re-qualify sua sponte an act described in an indictment, departing from the ruling of the Constitutional Court adopted on 1999 February 5.

Įvadas

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas² 1999 m. vasario 5 d. nutarimu, viena vertus, pripažino, kad tuo metu galiojusiam Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinti teismo įgaliojimai savo iniciatyva keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos³ 31 straipsnio 2 ir 6 daliai, 109 straipsnio 1 daliai, 118 straipsnio 1 daliai, kita vertus, nusprendė, kad šioms Konstitucijos nuostatomis neprieštaravo minėto kodekso nuostata, leidusi teismui kvalifikuoti inkriminuojamą veiką pagal lengvesnį baudžiamąjį įstatymą, apie tokią galimybę neįspėjus kaltinamojo. Pastarasis sprendimas grįstas tuo, kad taikant šią nuostatą nėra pabloginama teismo padėtis ir tai yra teisingumo vykdymo sudedamoji dalis⁴.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją⁵ aiškinanti Europos Žmogaus Teisių Teismo⁶ jurisprudencija, kuri kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra aktuali ir aiškinant ir taikant Lietuvos

¹ Šis straipsnis parengtas tęsiant Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Kriminalistikos ir baudžiamojo proceso katedroje (dabar – Baudžiamosios justicijos katedra) pradėtos rengti disertacijos tyrimus.

² Toliau vadinamas – ir Konstitucinis Teismas, jeigu nenurodyta kitaip.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume). *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais; toliau vadinama – ir Konstitucija, jeigu nenurodyta kitaip.

⁴ Konstitucinis Teismas. 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 15-402.

⁵ Toliau ir – Konvencija.

⁶ Toliau ir – EŽTT.

teisė⁷, rodo, kad, užtikrinant kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą, teisę į gynybą ir teisingą teismą tam tikrais atvejais privalu iš anksto pranešti ir apie tai, kad kaltinamojo veika nuosprendžiu gali būti kvalifikuota pagal lengvesnį baudžiamąjį įstatymą⁸. G. Goda atkreipė dėmesį į tai, kad šiuo metu, visų pirma pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos kreipimąsi, nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje⁹ Konstituciniam Teismui teks spręsti iš esmės antrą kartą tą patį klausimą, ar nuostata, kad baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo gali būti pripažintas kaltu pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, negu nurodyta kaltinime, numatanti lengvesnį nusikaltimą¹⁰, iš anksto nepranešus šiam asmeniui ir kitiems nagrinėjimo teisme dalyviams apie tokią galimybę, jeigu iš esmės nekeičiamos inkriminuojamos veikos faktinės aplinkybės, neprieštarauja Konstitucijai¹¹.

Todėl šiame straipsnyje, tęsiant prielaidų kitaip spręsti dėl teismo įgaliojimų savo iniciatyva keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą suderinamumo su Konstitucija tyrimą¹², aptariamas ir pranešimo apie kvalifikavimo keitimą lengvesniu klausimas. G. Goda šiuo klausimu yra paminėjęs, kad Konstitucinio Teismo išaiškinimai dėl kaltinimo keitimo į lengvesnį kritikuotini, remiantis ir EŽTT jurisprudencija, nurodant argumentą, kad ir keičiant kaltinimą į lengvesnį gali būti pažeidžiamas teisės į gynybą ir teisingo proceso principas¹³. Su šiuo klausimu susijusiais klausimais, pavyzdžiui, dėl kaltinamojo teisės į gynybą, rungimosi principo užtikrinimo, Lietuvos teisės moksle taip pat rašė M. Kazlauskas, R. Merkevičius ir kiti¹⁴. Tačiau išsamiau teismo įgaliojimų savo iniciatyva keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą švelnesniu suderinamumo su Konstitucija reinterpretavimo klausimas netirtas.

⁷ Pvz., Konstitucinis Teismas. 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 39-1105; Konstitucinis Teismas. 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 93-4000.

⁸ GIRDAUSKAS, Mindaugas. Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikaciją. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikalavimai. *Teisės problemos*, 2005, nr. 1, p. 26-61; GIRDAUSKAS, Mindaugas. Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą. *Teisės problemos*, 2009, nr. 3, p. 79, 86-93, 124-125.

⁹ Ši byla baigta nagrinėti Konstitucinio Teismo nutarimu, priimtu po šio straipsnio įteikimo. Žr. Konstitucinis Teismas. 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 256 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 4 dalies (2007 m. birželio 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. redakcijos), 320 straipsnio 3 dalies, 326 straipsnio 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 4 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 119-6005.

¹⁰ Čia ir toliau sąvoka „nusikaltimas“ apima ir baudžiamąjį nusižengimą, jeigu nenurodyta kitaip.

¹¹ GODA, Gintaras. Konstitucinė justicija ir baudžiamojo proceso teisės mokslas. *Teisė*, 2011, t. 78, p. 84-85; ši byla baigta nagrinėti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimu, priimtu po šio straipsnio įteikimo.

¹² Žr.: GIRDAUSKAS, Mindaugas. Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos reinterpretavimo prielaidų paieška. *Teisė*, 2014, t. 90.

¹³ GODA, G. Konstitucinė justicija <...>, p. 73-78, 85, 86.

¹⁴ Pvz., GODA, Gintaras; KAZLAUSKAS, Marcelis; ir KUCONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. 2-oji pataisyta ir papildyta laida. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 398; MERKEVIČIUS, Remigijus. *Baudžiamojo proceso kodeksas: ar teisminio nagrinėjimo struktūra garantuoja teisingą teismą? Iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*. Vilnius: Industrus, 2009, p. 135-173; JURKA, Raimondas ir kiti. *Baudžiamojo proceso principai: metodinė mokomoji priemonė*. Vilnius: Eugrimas, 2009, p. 56-78, 116-152.*

Šio straipsnio tyrimo objektas – teisės nuostatos, apibrėžiančios teismo įgaliojimus keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą teismo nagrinėjimo metu ir Konstitucijos reinterpretavimo sąlygas. Straipsnio tikslo siekiama pasitelkus lyginamąjį, sisteminės analizės metodus tiriant Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, teisės mokslo nuostatas, Lietuvos ir užsienio šalių konstitucinės, baudžiamojo proceso teisės norminius aktus. Tyrimo išvados turėtų pagelbėti sprendžiant dėl teismo įgaliojimų keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą suderinamumo su Konstitucija.

Konstitucijos nuostatų dėl prokuratūros (prokurorų) teisinės padėties pakeitimai

Tiriant prielaidas kitaip aiškinti Konstitucijos nuostatas dėl teismo įgaliojimų savo iniciatyva griežtinti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą, nei tai atlikta Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimu, padaryta išvada, kad šiuo klausimu svarbu, ar ir kaip po šio nutarimo kito Konstitucijoje įtvirtinta prokuratūros (prokurorų) teisinė padėtis. 2003 m. balandžio 21 d. įsigaliojo Konstitucijos 84 straipsnio papildymo ir 118 straipsnio pakeitimo įstatymai¹⁵, kuriuose apibūdinama ir ši padėtis. Todėl būtina įvertinti prokuratūros teisinę padėtį prieš ir po šių Konstitucijos pataisų.

1992 m. priimtos Konstitucijos 118 straipsnyje dėl prokurorų teisinio statuso tekstone išraiška buvo įtvirtinta tik nuostata, kad prokurorų skyrimo tvarką ir jų statusą nustato įstatymas (3 dalis). Prieš priimdamas 1999 m. vasario 5 d. nutarimą Konstitucinis Teismas buvo kelis kartus pateikęs išaiškinimus dėl prokurorų ir prokuratūros teisinės padėties. Visų pirma laikytasi nuostatos, kad prokurorai yra teisminės valdžios dalis. Tokia išvada padaryta remiantis tuo, kad Konstitucijos 5 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta, kad valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas, o prokurorų funkcijos yra nustatytos Konstitucijos IX skirsnyje „Teismas“¹⁶. Taip siekta užtikrinti prokurorų nepriklausomumą nuo kitų valstybės institucijų, kad šie galėtų tinkamai vykdyti pavestas funkcijas¹⁷. Tačiau kartu pabrėžta, jog tai nereiškia, kad prokurorai gali vykdyti teismams priskirtas teisingumo funkcijas¹⁸, tai yra esminis prokuroro ir teismo konstitucinio statuso skirtumas, prokurorų negalima tapatinti su teismu¹⁹. 1999 m. vasario 5 d. nutarime Konstitucinis Teismas laikėsi nuostatos, kad pagal Konstituciją prokurorai yra teisminės valdžios dalis, tačiau atliekanti specifines funkcijas.

¹⁵ 2003 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio papildymo įstatymas Nr. IX-1378. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 32-1315; 2003 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. IX-1379. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 32-1316.

¹⁶ Konstitucinis Teismas. 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 13-221; Konstitucinis Teismas. 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 4 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbių bei valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 101-2264; Konstitucinis Teismas. 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, nr. 91-2289; Konstitucinis Teismas. 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 29 straipsnio pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. vasario 25 d. nutarimo „Dėl V. Nikitino atleidimo iš generalinio prokuroro pareigų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 39-1044.

¹⁷ ABRAMAVIČIUS, Armanas. Prokuratūra Konstitucinio Teismo nutarimuose. Iš *Lietuvos Respublikos prokuratūrai penkiolika metų*. Vilnius: Generalinė prokuratūra, 2005, p. 50.

¹⁸ Konstitucinis Teismas. 1994 m. vasario 14 d. nutarimas <...>.

¹⁹ Konstitucinis Teismas. 1997 m. spalio 1 d. nutarimas <...>.

Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Viename iš minėtų nutarimų Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančia šiai nuostatai Vyriausybės teisę skirti premiją Aukščiausiojo Teismo pirmininkui ir teisingumo ministro teisę skirti premijas kitiems teisėjams. Vertindamas Vyriausybės teisę tvirtinti premijų Lietuvos Respublikos generaliniam prokurorui²⁰ dydį Konstitucinis Teismas pakartojo nuostatą, kad pagal Konstituciją prokurorai yra teisminės valdžios sudedamoji dalis ir dėl to padarė išvadą, kad jiems taikytini teismų nepriklausomumą apibūdinantys principai, tačiau atsižvelgiant į Konstitucijoje nustatytus ypatumus. Be to, šiame nutarime pažymėta, kad generalinis prokuroras yra atskirtas nuo vykdomosios valdžios ne tik pagal savo bendrąjį statusą, bet ir tuo, kad jį septyneriems metams skiria ir atleidžia Seimas. Taigi generalinis prokuroras, vykdydamas jam pavestas funkcijas, turi būti nepriklausomas. Vyriausybės turima galimybė nustatyti, kada ir kokio dydžio premiją ji skirs generaliniam prokurorui, leidžia daryti prielaidą, kad ji vertins prokuroro veiklą ir priklausomai nuo tokio vertinimo rezultatų spęs, ar skirti jam premiją. Jau vien tokio vertinimo galimybė yra pagrindas daryti išvadą, kad vykdomoji valdžia pažeidžia sudedamosios teisminės valdžios dalies – prokurorų nepriklausomumą²¹. Taigi santykiuose su Vyriausybe pagal nepriklausomumo laipsnį prokurorai Konstitucinio Teismo šioje byloje tirtu klausimu prilyginti teisėjams.

Konstitucinis Teismas 1998 m. balandžio 21 d. nutarime pažymėjo, kad nors konkrečiai Konstitucijoje neįvardyta, kas ir kaip skiria ir atleidžia prokurorus, tačiau darytina prielaida, kad įstatymų leidėjas šiuo atveju saistomas teisminės valdžios formavimo ypatumų²². Tačiau tai nereiškia, kad Konstitucinis Teismas priimdamas 1999 m. vasario 5 d. nutarimą laikėsi nuostatos, jog prokurorai pagal Konstituciją turi būti skiriami ir atleidžiami visiškai tokiais pačiais pagrindais ir tvarka kaip teisėjai.

Minėta, kad ankstesniame nutarime Konstitucinis Teismas padarė išvadą, jog prokurorams teismų nepriklausomumą apibūdinantys principai taikytini atsižvelgiant į Konstitucijoje nustatytus ypatumus. Iki minėtų pataisų galiojusioje Konstitucijos 118 straipsnio 3 dalyje buvo įtvirtinta, kad prokurorų skyrimo tvarką ir jų statusą nustato įstatymas. Konstitucinis Teismas 2003 m. sausio 24 d. nutarime išaiškino, kad tai yra svarbi prokurorų savarankiškumo garantija. Konstitucijos 118 straipsnio 3 dalies nuostata reiškia ir tai, jog įstatymų leidėjas turi įgaliojimus įstatymu nustatyti subjektus, kurie skiria ir atleidžia prokurorus, taip pat nustatyti prokurorų įgaliojimų trukmę, jų atleidimo iš pareigų pagrindus ir tvarką. Tai nustatydamas Seimas yra saistomas Konstitucijos, taigi ir joje įtvirtinto teisinės valstybės principo, suponuojančio teisinį tikrumą, stabilumą, teisėtų lūkesčių apsaugą. Įstatymų leidėjas, įstatymu nustatęs generalinio prokuroro įgaliojimų trukmę, neturi teisės nustatyti bet kokių Generalinio prokuroro atleidimo iš pareigų nepasibaigus įgaliojimų terminui pagrindų. Įstatymų leidėjas pagal Konstituciją gali nustatyti tik tokius Generalinio prokuroro atleidimo iš pareigų nepasibaigus jo įgaliojimų laikui pagrindus, dėl kurių pobūdžio Generalinis prokuroras apskritai negali eiti savo pareigų (pvz., dėl tokių teisinių faktų, kaip įstatyme nustatytas amžius, perėjimas į kitą darbą, Lietuvos Respublikos pilietybės netekimas). Seimo pagal įstatymą paskirtą Generalinį prokurorą tokiais pagrindais atleidžia Seimas, vadovaudamasis Konstitucijos 67 straipsnio 5 punktu²³. Šie pagrindai yra panašūs į Konstitucijoje įtvirtintus teisėjų atleidimo pagrindus (Konstitucijos 115 straipsnis).

²⁰ Toliau – Generalinis prokuroras.

²¹ Konstitucinis Teismas. 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas <...>.

²² Konstitucinis Teismas. 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas <...>.

²³ Konstitucinis Teismas. 2003 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 9 punkto (2000 m. lapkričio 28 d. redakcija) ir 2000 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 10-366; Konstitucijos 67 straipsnio 5 punkte nustatyta, kad Seimas steigia įstatymo numatytas valstybės institucijas bei skiria ir atleidžia jų vadovus.

Tačiau Konstitucinis Teismas nagrinėjamos bylos kontekste taip pat pažymėjo, kad pagal Konstitucijos 75 straipsnį Seimo skirti ar rinkti pareigūnai, išskyrus Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytus asmenis, iš pareigų atleidžiami Seimui visų Seimo narių balsų dauguma pareiškus jais nepasitikėjimą. Taigi pagal Konstituciją generalinis prokuroras, jeigu pagal įstatymą jį skiria Seimas, iš pareigų atleidžiamas nesibaigus jo įgaliojimų laikui ir tuo atveju, kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma pareiškia juo nepasitikėjimą²⁴. E. Šileikio nuomone, nepasitikėjimas pareigūnui, kuris nėra politikas, negali būti pareikštas vien politiniu pagrindu, nors to Konstitucija (75 straipsnis) pažodžiui nesako. Antraip būtų pažeistas aptariama Konstitucinio Teismo nutarime paminėtas teisinės valstybės ir teisėtų lūkesčių principas²⁵. Aiškindamas Konstitucijos 75 straipsnyje įtvirtintą nepasitikėjimo pareiškimo institutą šiame nutarime ir nutarime, kuriame vertino Seimo kanclerio atleidimo konstitucingumą, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad tai vienas iš Seimo vykdomos parlamentinės kontrolės būdų. Nepasitikėjimo pareiškimas yra toks Seimo paskirto ar išrinkto pareigūno atleidimo iš pareigų pagrindas, kuris turi būti siejamas su pareigūno veiklos vertinimu²⁶. Taigi bent jau Generalinio prokuroro atleidimo atveju turėjo būti vertinama jo veikla. Vis dėlto toks vertinimas, nesiejamas tik su konkrečiu pareigūno padarytu pažeidimu (pažeidimais) ir tokio pažeidimo sunkumu, yra platus ir sudaro plačias galimybes Seimui atleisti pareigūną, kuriuo šis nepasitiki.

Konstituciniam Teismui priimant 1999 m. vasario 5 d. nutarimą įstatymuose buvo įtvirtintos nuostatos, kad Generalinį prokurorą septyneriems metams skiria ir atleidžia Lietuvos Respublikos Seimas Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto teikimu (Lietuvos Respublikos teismų įstatymo²⁷ 66 straipsnis, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo²⁸ 11 straipsnio 3 dalis). Taigi pagal Konstitucijos 75 straipsnį Generalinis prokuroras galėjo būti atleidžiamas iš pareigų nepasibaigus jo įgaliojimų laikui ir tuo atveju, kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma pareiškia juo nepasitikėjimą. Pagal Konstituciją Generalinis prokuroras buvo atsakingas Seimui. Šiuo požiūriu Generalinis prokuroro padėtis buvo panaši į ar tokia pati kaip ministro. Pagal Konstitucijos 101 straipsnį ministras privalo atsistatydinti, kai nepasitikėjimą juo slaptu balsavimu pareiškia daugiau kaip pusė visų Seimo narių. Toks teisėjų atleidimo pagrindas Konstitucijoje nėra numatomas. Teisėjai gali būti atleidžiami dėl konkrečių ir ne bet kokių, o gana sunkių padarytų pažeidimų. Antai teisėjai atleidžiami, kai savo poelgiu pažemina teisėjo vardą ar įsisteisėja juos apkaltinę teismų nuosprendžiai (Konstitucijos 115 straipsnio 5, 6 punktai) arba pašalinami iš einamų pareigų dėl šiurkštaus Konstitucijos pažeidimo, priesaikos sulaužymo ar paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas (Konstitucijos 74, 116 straipsniai). Teisėjų atleidimas iš pareigų pagal Konstituciją negali būti siejamas vien su bendru jų visos veiklos neigiamu vertinimu. Tai patvirtina Konstitucijos 75 straipsnio, įtvirtinančio nepasitikėjimo pareiškimo institutą, nuostata, kad šis straipsnis netaikomas Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytiems asmenims. Šiame straipsnyje yra nurodyti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Konstitucinio Teismo teisėjai.

Taigi, priimant 1999 m. vasario 5 d. nutarimą, pagal Konstituciją Generalinio prokuroro atleidimo pagrindai ir prokuratūros teisinė padėtis reikšmingai skyrėsi nuo teisėjų atleidimo pagrindų, teismo

²⁴ Konstitucinis Teismas. 2003 m. sausio 24 d. nutarimas <...>.

²⁵ ŠILEIKIS, Egidijus. Parlamentinės kontrolės aktualijos ir naujos mokslinės sampratos poreikis Lietuvoje. Iš *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 380–381.

²⁶ Konstitucinis Teismas. 2003 m. sausio 24 d. nutarimas <...>; Konstitucinis Teismas. 2013 m. vasario 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. balandžio 28 d. nutarimo Nr. XI-234 „Dėl G. Vilkelio atleidimo iš Seimo kanclerio pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymui, Lietuvos Respublikos Seimo statutui“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 20-975.

²⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 46-851, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais. Toliau – Teismų įstatymas.

²⁸ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 81-1514, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais. Toliau – Prokuratūros įstatymas.

vietos valstybės institucijų sistemoje. Prokuratūros ir prokurorų nepriklausomumas buvo gerokai mažesnis negu teismų ir teisėjų nepriklausomumas.

Dar prieš priimdamas minėtą 2003 m. sausio 24 d. nutarimą Konstitucinis Teismas tikslino, keitė doktriną dėl prokuratūros teisinės padėties²⁹. 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime konstatavo, kad prokurorai nėra teisėjai, jie nevykdo teisingumo. Konstitucijoje jiems patikėta specifinė funkcija, kurios negalima tapatinti su teisminės valdžios įgyvendinimu³⁰. 2001 m. vasario 22 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad nustatydamas prokurorų statusą įstatymų leidėjas turi kompetenciją nustatyti prokurorų vietą valstybės institucijų sistemoje atsižvelgdamas į Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas prokurorų funkcijas³¹.

Nuo 2003 m. kovo 21 d. Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymu šiame straipsnyje įtvirtintos šios naujos nuostatos dėl prokuratūros (prokurorų) teisinės padėties: prokuroras, vykdydamas savo funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo (3 dalis); Lietuvos Respublikos prokuratūra yra Generalinė prokuratūra ir teritorinės prokuratūros (4 dalis); Generalinį prokurorą skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas Seimo pritarimu (5 dalis). Keičiant Konstitucijos 118 straipsnio nuostatas dėl prokurorų teisinės padėties kartu atskiru įstatymu papildytas ir Konstitucijos 84 straipsnis, jo 11 punkte taip pat įtvirtinant nuostatą, kad Generalinį prokurorą Seimo pritarimu skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas. Pagal eiliškumą šis įstatymas priimtas pirmas ir tai savitai rodo šios nuostatos svarbą.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 13 d. nutarime konstatavo, kad, įsigaliojus Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymui, šiame straipsnyje nustatytas iš esmės kitoks nei pirma buvęs prokuroro konstitucinis institutas: yra įtvirtintas kitoks nei iki tol prokurorų konstitucinis statusas; įtvirtinta institucija, kuri anksčiau Konstitucijoje nebuvo įvardyta – Lietuvos Respublikos prokuratūra; nustatyta Lietuvos Respublikos prokuratūros sistema – ją sudaro Generalinė prokuratūra ir teritorinės prokuratūros; įtvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro pareigybė ir nustatyta šio pareigūno skyrimo ir atleidimo iš pareigų tvarka ir kt. Todėl, nustačius iš esmės kitoki nei pirma buvęs prokuroro konstitucinį institutą ir Konstitucijoje įtvirtinus Lietuvos Respublikos prokuratūros statusą ir sistemą, aiškinant Konstitucijos 118 straipsnio nuostatas jau negalima remtis ankstesne Konstitucijos 118 straipsnio redakcija pagrįstos konstitucinės doktrinos teiginiu, kad prokurorai yra teisminės valdžios sudedamoji dalis³².

Tačiau tai savaime nereiškia, kad prokurorų ir prokuratūros nepriklausomumas po šios Konstitucijos pataisos sumažėjo. Atvirkščiai, šiomis pataisomis siekta didinti šį nepriklausomumą³³. Daugelis

²⁹ Pvz., KUONIS, Pranas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Teisės saugos institucijos*. Antrasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2001, p. 114; KŪRIS, Egidijus. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002, p. 46.

³⁰ Konstitucinis Teismas. 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 109-3192.

³¹ Konstitucinis Teismas. 2001 m. vasario 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 55 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 15 straipsnio 2 bei 3 dalių ir 32 straipsnio 2 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 18-561.

³² Konstitucinis Teismas. 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. IX-1868 „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados“ neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams (2003 m. balandžio 3 d. redakcija)“. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 81-2903.

³³ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkto papildymo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų Nr. IXP-1727, 1728. Pateiktas 2002 m. birželio 21 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-11-08]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=169502>.

vertinusių šias pataisus pabrėžė, kad taip Konstitucijoje užtikrintas prokurorų nepriklausomumas nuo politinės valdžios. Antai J. Žilys ir A. Abramavičius šiuo atžvilgiu išskyrė tai, kad Konstitucijoje įtvirtinta Generalinio prokuroro tvarka. Tai užkerta kelią politinei valdžiai manipuliuoti šios tvarkos keitimu ir tai sieti su Generalinio prokuroro atleidimu, be to, užtikrina ne tik Generalinio prokuroro, bet ir visos prokuratūros sistemos nepriklausomumą³⁴. J. Prapiestis padarė išvadą, kad po minėtos pataisų yra visos prielaidos Generaliniam prokurorui sėkmingai baigti įstatymų numatytą visą kadenciją, nes iki tol, kaip konstatavo Konstitucinis Teismas, to nepavyko nė vienam Generaliniam prokurorui³⁵.

Kokia Konstitucijos pataisų nuostata itin reikšmingai didina prokuratūros ir prokurorų nepriklausomumą? Atsižvelgiant ir į prieš tai atliktą sisteminių lyginamąjį tyrimą³⁶ matyti, kad tai nuostata, jog Generalinį prokurorą Seimo pritarimu skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas. Ši nuostata reiškia, kad Generalinis prokuroras nėra skiriamas Seimo, tai atliekama tik Seimo pritarimu. Todėl po šios konstitucinės nuostatos įtvirtinimo pagal Konstitucijos 75 straipsnį Seimas neturi įgaliojimų atleisti Generalinio prokuroro pareikšdamas jam nepasitikėjimą. Pagal Konstituciją tokiu pagrindu Generalinio prokuroro neturi teisės atleisti ir Respublikos Prezidentas.

Abi šias nuostatas patvirtina sisteminiis aiškinimas, visų pirma, atsižvelgiant į minėtą naują konstituciniu lygmeniu įtvirtintą nuostatą, kad prokurorai yra nepriklausomi ir klauso tik įstatymo (Konstitucijos 118 straipsnio 3 dalis). Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 13 d. nutarime konstatavo, kad prokuroro nepriklausomumas vykdant savo funkcijas yra konstitucinė vertybė, pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo ši konstitucinė vertybė būtų paneigiama arba būtų kitaip suvaržomas prokuroro nepriklausomumas organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant, palaikant valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose³⁷. Tai bent iš pirmo žvilgsnio sudaro pagrindą manyti, kad galimybė atleisti prokurorus politinio nepasitikėjimo pagrindu nebūtų suderinama su konstituciniu jų nepriklausomumo principu.

Vis dėlto, nors ir reikšmingai padidėjęs, prokurorų nepriklausomumas pagal Konstituciją nepilygsta teisėjų nepriklausomumui. Pavyzdžiui, dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų reikalingas specialios teisėjų institucijos patarimas (Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalis). Šios institucijos patarimas sukelia teisinius padarinius: jei nėra šios institucijos patarimo, Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų. Taigi pagal Konstituciją speciali teisėjų institucija ne tik padeda Respublikos Prezidentui formuoti teismus, bet ir yra atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomosios valdžios subjektui, formuojant teisėjų korpusą³⁸. Tačiau pagal tekstinę išraišką prokurorų nepriklausomumas Konstitucijoje įvardijamas taip pat kaip teisėjų nepriklausomumas (Konstitucijos 109 straipsnis). To-

³⁴ ŽILYS, Juozas. Lietuvos prokuratūros istorijos etapai. Iš *Lietuvos Respublikos prokuratūrai penkiolika metų*. Vilnius: Generalinė prokuratūra, 2005, p. 38; KŪRIS, Egidijus (sud. ir moksl. red.). *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 258.

³⁵ Konstitucinis Teismas. 2003 m. sausio 24 d. nutarimas <...>; PRAPIESTIS, Jonas. Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas: 1990 m. kovo mėn. diskusija dėl prokuratūros. Iš *Lietuvos Respublikos prokuratūrai penkiolika metų*. Vilnius: Generalinė prokuratūra, 2005, p. 45.

³⁶ GIRDAUSKAS, M. Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos aiškinimo keitimo prielaidų paieška <...>.

³⁷ Konstitucinis Teismas. 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas <...>.

³⁸ Konstitucinis Teismas. 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas <...>; Konstitucinis Teismas. 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 45 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 52 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 4 punktu nutraukimo“. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 136-5529.

dėl ir toliau reikia laikytis nuostatos, kad prokurorams taikytini teismų nepriklausomumą apibūdinantys principai, tik atsižvelgiant į Konstitucijoje nustatytus ypatumus. Minėta, kad teisėjai pagal Konstituciją negali būti atleidžiami pareiškiant nepasitikėjimą. Todėl ir prokurorų, taip pat Generalinio prokuroro, atleidimas tokiu pagrindu paneigtų jų nepriklausomumo principą. Prokurorai, kaip ir teisėjai, gali būti atleidžiami dėl padaryto konkretaus pakankamai reikšmingo pažeidimo(-ų), tačiau ne apibendrinto jų veiklos neigiamo vertinimo pagrindu.

Tai, kad Generalinis prokuroras negali būtų atleistas apskritai pareiškiant nepasitikėjimą, patvirtina ir tai, kad pagal Konstituciją jį skiriantis Respublikos Prezidentas apskritai neturi įgaliojimų pareikšti nepasitikėjimą, po kurio būtų jo vienašališkai atleistas kuris nors konstitucinis subjektas. Pavyzdžiui, Respublikos Prezidentas turi tik teisę teikti Seimui reikšti nepasitikėjimą valstybės kontrolieriumi, Lietuvos banko valdybos pirmininku (Konstitucijos 84 straipsnis 11 punktą).

Be to, atsižvelgiant į kitą parlamentinės kontrolės, vykdomos pareiškiant nepasitikėjimą, formą³⁹, kuri susijusi su Konstitucijos nuostatomis dėl Vyriausybės sudarymo, įgaliojimų veikti gavimo ir veiklos priežiūros. Formuojant Vyriausybę dalyvauja Respublikos Prezidentas (pvz., tvirtina sudėtį, Konstitucijos 84 straipsnio 4 punktą). Nauja patvirtinta Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti tik kai Seimas, posėdyje dalyvaujančių Seimo narių balsų dauguma, pritaria jos programai. Taigi galutinis sprendimas, po kurio Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti, priklauso Seimui (Konstitucijos 92 straipsnio 5 dalis). Tačiau Vyriausybė dėl pareikšto nepasitikėjimo privalo atsistatydinti tik kai tokį nepasitikėjimą visų Seimo narių balsų dauguma slaptu balsavimu pareiškia Seimas (Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punktą)⁴⁰. Respublikos Prezidentas, nepaisant to, kad dalyvauja formuojant Vyriausybę, ir netgi to, kad yra tiesiogiai renkamas, neturi įgaliojimų pareikšti nepasitikėjimą Vyriausybe, dėl kurio ši privalėtų atsistatydinti. Tai netiesiogiai įtvirtina nuostatą, kad konstitucinį subjektą vienašališkai atleisti iš pareigų vykdant konstitucinio subjekto politinę kontrolę pareiškiant nepasitikėjimą gali ne kiekviena politinė institucija, dalyvavusi priimant sprendimus, po kurių konstitucinis subjektas gavo įgaliojimus veikti, bet tik ta, kuri konstituciškai įgaliota priimti paskutinį sprendimą šiuo klausimu. Šią nuostatą patvirtina ir tai, kad Respublikos Prezidentas neturi įgaliojimų vienašališkai atleisti iš pareigų valstybės kontrolieriaus, Lietuvos banko valdybos pirmininko, pareikšdamas jiems nepasitikėjimą, nors šie pareigūnai skiriami Respublikos Prezidento teikimu (Konstitucijos 126 straipsnio 2 dalis, 133 straipsnio 2 dalis), turi teisę tik, kaip minėta, teikti Seimui reikšti nepasitikėjimą šiais pareigūnais. Aptarta nuostata patvirtina, kad Seimas neturi įgaliojimų atleisti Generalinį prokurorą pareikšdamas nepasitikėjimą, nes Seimo priimamas sprendimas nėra paskutinis, po kurio šis prokuroras gauna įgaliojimus veikti⁴¹.

Minėtomis Konstitucijos pataisomis prokurorų nepriklausomumas padidintas ir tuo, kad konstituciškai įtvirtinta Lietuvos Respublikos prokuratūros sistema. Tai, kaip ir Generalinio prokuroro atveju, apsunkina galimybes manipuluojant prokuratūros sistemos keitimu nederamai daryti įtaką prokurorų atliekamoms funkcijoms vykdyti. Taigi šios nuostatos kartu su nauja nuostata, kad Generalinis pro-

³⁹ ŠILEIKIS, E. Parlamentinės kontrolės aktualijos <...>, p. 380.

⁴⁰ Plačiau apie nepasitikėjimą Vyriausybe pareikšimą žr. Konstitucinis Teismas. 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 5-99; Konstitucinis Teismas. 1999 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 1 d. nutarimo Nr. 647 „Dėl sutikimo vykdyti viešąjį pirkimą uždarojo konkurso būdu ir lėšų skyrimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 36-1094.

⁴¹ Žr. taip pat Seimo narių grupės kreipimąsi, pagal kurį Konstituciniame Teisme rengiama nagrinėti byla, susijusi ir su Generalinio prokuroro atleidimo pagrindais ir tvarka. Prašymas Nr. 1B-28/2013, gautas 2013-10-16, bylos Nr. 20/2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-11-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/Prasymai.html>>, <http://www.lrkt.lt/Prasymai/28_2013.htm>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko 2013 m. spalio 22 d. potvarkis Nr. 2B-83. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 111-5518.

kuroras negali būti atleidžiamas nepasitikėjimo pagrindu, nuostata, kad jis gali būti atleistas tik Respublikos Prezidento pritarus Seimui, tuo, kad Konstitucijoje apskritai įtvirtinta Generalinio prokuroro pareigybė, labai padidino Lietuvos prokuratūros ir prokurorų nepriklausomumą, kuris priartėjo prie teisėjų nepriklausomumo. Kartu sumažėjo prielaidos politiškai kontroliuoti, kad Generalinis prokuroras ir prokuratūra, prokurorai tinkamai vykdytų savo funkcijas.

Atlikus sisteminių lyginamąjį tyrimą nustatyta, kad kontinentinės Europos teisinės tradicijos valstybėms būdingas didesnis prokuratūros ir prokurorų nepriklausomumas nei anglų-amerikiečių teisinės tradicijos valstybėms, ypač JAV⁴². Įvertinus dabartinę Lietuvos Respublikos prokuratūros teisinę padėtį lyginamuoju atžvilgiu⁴³, matyti, kad Lietuva priklauso mažesnei daliai kontinentinės Europos teisinės tradicijos valstybių, kuriose prokuratūra nėra priskiriama vykdomajai valdžiai, taip pat tai daliai valstybių, kuriose generalinis prokuroras negali būti atleidžiamas iš pareigų pirma laiko remiantis vien politiniu nepasitikėjimu, bendru jo veiklos vertinimu, ir kuriose prokurorams negali būti duodami privalomi vykdyti politiniai, bet ne įstatyminiai nurodymai. Tai sudaro pagrindą manyti, kad teisiniu lygmeniu Lietuvoje prokuratūros ir prokurorų nepriklausomumas yra vienas iš didžiausių, netgi tarp tos tradicijos valstybių, kurioms būdingas prokuratūros ir prokurorų nepriklausomumas. Tai kartu teisiniu lygmeniu reiškia vieną iš mažiausių politinę prokurorų kontrolę ir atitinkamai sudaro prielaidas vienai iš didžiausių teisminei prokurorų veiklos kontrolei, kad prokurorai dėl neteisėto politinio kišimosi ar nepakankamos politinės kontrolės nepiktnaudžiautų įgaliojimais kvalifikuoti nusikalstamas veikas, tai darydami nepateisinamai švelniai, ir kad būtų užtikrintas tinkamas baudžiamojo įstatymo įgyvendinimas, kaltininkai būtų nubausti teisingai.

Minėta, kad pagal Konstituciją teisėjų nepriklausomumas yra didesnis negu prokurorų. Be to, kaip ne kartą konstatavęs Konstitucinis Teismas, teisėjams keliami ypatingi profesiniai reikalavimai; teisėjas turi jausti didelę atsakomybę už tai, kaip jis vykdo teisingumą – atlieka Konstitucijoje jam nustatytą priedermę; teisėjais turi būti skiriami tik asmenys, turintys aukštą teisinę kvalifikaciją ir gyvenimo patirtį; teisėjams keliami ir itin dideli etinio bei moralinio pobūdžio reikalavimai: jų reputacija turi būti nepriekaištinga⁴⁴. Neatmestina, kad šie konstituciniai reikalavimai yra, nors ir ne daug, bet taip pat aukštesni nei prokurorams. Antai įstatymų leidėjas šiuo metu nustato mažesnius profesinės patirties reikalavimus asmenims, siekiantiems tapti apylinkės prokuratūros prokuroru, Generalinės prokuratūros prokuroru (išskyrus Generalinį prokurorą ir jo pavaduotojus) ir atitinkamai apylinkės teismo teisėju, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju (Prokuratūros įstatymo 25 straipsnio 1 dalis, 34 straipsnio 5, 6 dalys, 22 straipsnio 1 dalis, Teismų įstatymo 51 straipsnio 1 dalis, 68 straipsnis). Be to, Konstitucijos 31 ir kituose straipsniuose įtvirtinti teismo proceso principai, kurie sudaro prielaidas priimti teisingą sprendimą, tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, teisingai nubausti kaltininką⁴⁵.

⁴² GIRDAUSKAS, M. Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos aiškinimo keitimo prielaidų paieška <...>.

⁴³ Žr. apie kitas valstybes ten pat.

⁴⁴ Konstitucinis Teismas. 2013 m. liepos 3 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimo kai kurių nuostatų išaiškinimo“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 72-3595.

⁴⁵ Pvz., Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, nr. 7-254.

Visa tai, atsižvelgiant ir į prieš tai atliktą sisteminių lyginamąjį tyrimą, sudaro pagrindą manyti, kad po aptariamų Konstitucijos pataisų Konstitucijoje įtvirtinti prokurorų įgaliojimai turi būti aiškinami taip, kad būtų užtikrinta teisminė prokuratūros funkcijų kontrolė, idant būtų pasiektas ir Konstitucijoje įtvirtintas⁴⁶ baudžiamojo proceso tikslas tinkamai įgyvendinti baudžiamąjį įstatymą.

Konstitucinio Teismo jurisprudencija sudaro pagrindą manyti, kad pagal konstitucinį teisinės valstybės principą prokuratūros funkcijos, jų konkretus turinys, santykis su teismo funkcijomis, turi priklausyti nuo prokuratūros vietos kitų valstybės institucijų sistemoje. Pagal tai turėtų būti sprendžiamas ir teismo bei prokuroro funkcijų atskyrimo griežtumo laipsnio klausimas. Šios nuostatos patvirtinamos pirmiau lyginamuoju sisteminiu tyrimu, rodančiu ir prokuroro nepriklausomumo reikšmę ribojant jo diskreciją, taip pat laisvą nuožiūrą pasirinkti taikytiną baudžiamąjį įstatymą⁴⁷. Su tokia pareigūnų, valstybės institucijų nepriklausomumo reikšme dera, tokią reikšmę netiesiogiai patvirtina ir Konstitucinio Teismo jurisprudencija, pagal kurią prokurorų, kaip valstybės pareigūnų, įgaliojimai teisės aktuose negali būti apibūdinami kaip jų subjektinė teisė, kurią jie gali įgyvendinti savo nuožiūra, t. y. kaip tokia teisė, kuria jie gali pasinaudoti arba nepasinaudoti; tokie įgaliojimai – tai ir pareigos, kurias prokurorai ne tik gali, bet ir privalo įgyvendinti, jeigu yra įstatymuose nustatytos sąlygos. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad prokuroras neturi diskrecijos spręsti, pavyzdžiui, ar veika turi visuomeninę reikšmę, kad pradėtų baudžiamąjį procesą. Dėsninga, kad Konstitucinis Teismas nutarimuose paprastai konstatuoja politinių subjektų, pavyzdžiui, Seimo, Respublikos Prezidento konstitucinę diskreciją⁴⁸.

Visa tai kartu su aptarta Konstitucijos pataisa nulemtu prokuroro nepriklausomumo ženkliai padidėjimu, poreikiu užtikrinti teisminę prokuroro vykdomų funkcijų kontrolę, sudaro prielaidas, atsižvelgiant ir į kitas konstituciškai reikšmingas aplinkybes, aiškinti, kad konstituciniai prokuroro įgaliojimai palaikyti valstybinį kaltinimą bylą nagrinėjant teisme negali varžyti teismo įgaliojimų įgyvendinti teisingumą, o tam skirti teismo įgaliojimai savo iniciatyva taikyti griežtesnį baudžiamąjį įstatymą – suderinami Konstitucija. Valstybinio kaltinimo palaikymas aptariamam atžvilgiu turėtų būti suprantamas tik kaip prokuroro atliekamas kaltinamojo kaltumo padarius nusikaltimą įrodinėjimas reiškiant ir nuomonę dėl taikytino baudžiamojo įstatymo⁴⁹. Teismo ir prokuroro funkcijų atskyrimo principas neturėtų būti taikomas griežtai. Dalinis teismo atliekamų veiksmų, siekiant įgyvendinti teisingumą, panašumas į prokuroro vykdomas funkcijas neturėtų būti laikomas šio principo pažeidimu.

Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarime teismo įgaliojimų savo iniciatyva griežtinti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą pripažinimas prieštaraujančiais Konstitucijai buvo siejamas ir su teismo nešališkumo principu, rungimosi principu, proceso dalyvių lygybės principu. Tačiau šių principų samprata, taikymo apimtis glaudžiai susijusi su teismo ir kitų proceso subjektų atskyrimo principo aiškinimu ir taikymu. Pripažinus, kad teismo įgaliojimai veikti aktyviai baudžiamajame procese neprieštaruoja teismo ir prokuroro funkcijų atskyrimo principui, pripažintina, kad tokie įgaliojimai

⁴⁶ GIRDAUSKAS, Mindaugas. Teismo įgaliojimų keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu suderinamumas su konstituciniais baudžiamojo proceso tikslais ir principais. *Teisė*, 2013, t. 88.

⁴⁷ GIRDAUSKAS, M. Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos aiškinimo keitimo prielaidų paieška <...>.

⁴⁸ Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 16 nutarimas <...>; Konstitucinis Teismas. 2006 m. birželio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 2 dalies, 168 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 3 dalies, 182 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 4 dalies, 183 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 5 dalies, 186 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies, 187 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 68-2514; Konstitucinis Teismas. 2013 m. kovo 13 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d., 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimų nuostatų išaiškinimo“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 28-1333.

⁴⁹ GIRDAUSKAS, M. Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos aiškinimo keitimo prielaidų paieška <...>.

neprieštarauja ir teismo nešališkumo principai. Atitinkamai siauriau turi būti taikomas ir rungimosi principas, aiškinamas proceso dalyvių lygybės principas⁵⁰. Tačiau aptariamas klausimas priklauso ir nuo konstitucinės teisės žinoti kaltinimą bei teisės į gynybą užtikrinimo teismui savo iniciatyva keičiant inkriminuojamos veikos kvalifikavimą.

Konstitucinės teisės žinoti kaltinimą, teisės į gynybą ir rungimosi principo didesnis užtikrinimas

Konstitucinis Teismas 1999 m. vasario 5 d. nutarime pripažino tuo metu galiojusio BPK 280 straipsnio 2 dalies nuostatas, pagal kurias teismas vykdė įgaliojimus savo iniciatyva keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą prieštaraujančius ir Konstitucijos 31 straipsnio 2, 6 dalims. Teismas pažymėjo, kad BPK 280 straipsnio 2 dalis buvo suformuluota iš esmės ydingai: neaišku, kieno iniciatyva keičiamas kaltinimas, kokius konkrečius veiksmus atlieka proceso dalyviai. Galima suprasti taip, kad pagal ją teismas savo iniciatyva privalo imtis procesinių veiksmų, kuriais kaltinimas keičiamas į sunkesnę. Normoje nustatyta, kad pirmininkas įspėja proceso dalyvius apie tokią kaltinimo pakeitimo galimybę. Toks įspėjimas, formuluojamas kaip įspėjimas apie kaltinimo pakeitimo galimybę, yra nekonkretus. Neaišku, ar tai reiškia, kad asmeniui toks kaltinimas tik gali būti pareikštas, ar jis jau yra inkriminuojamas. Netiksli normos formuluotė leidžia teigti, kad ginčijama norma neužtikrina kaltinamojo teisės žinoti, kuo jis kaltinamas. Taikant šią normą gali būti pažeidžiamas kaltinimo ir gynybos lygybės bei rungimosi principai atliekant teisminį nagrinėjimą⁵¹.

Minėta, kad šiuo metu teismo įgaliojimai savo iniciatyva griežtinti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą įtvirtinti BPK. Tai padaryta manant, kad atmesti argumentus dėl galimos tokios pataisos neatitikties Konstitucijai įmanoma ir dėl to, kad 1999 m. vasario 5 d. nutarimas priimtas galiojant kitam baudžiamojo proceso įstatymui, o šiuo metu teisinis reguliavimas taikomas kitokioje baudžiamojo proceso normų sistemoje⁵². BPK 256 straipsnyje įtvirtinta, kad teismas, kai yra pagrindas manyti, jog kaltinime nurodyta veika gali būti kvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikalstamą veiką, apie tokią galimybę nedelsdamas praneša nagrinėjimo teisme dalyviams. Minėto prašymo nuorašai įteikiami kaltinamajam, jo gynėjui ir kitiems nagrinėjimo teisme dalyviams. Teismas praneša kaltinamajam ir jo gynėjui apie teisę prašyti pertraukos pasirengti gynybai. Patenkinęs tokį prašymą, teismas nustato konkretų pertraukos laiką. Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu ir remiantis kaltinamajame akte pateiktu veikos kvalifikavimu (256 straipsnio 2, 3 dalys). Tai sudaro pagrindą manyti, kad teismo įgaliojimų savo iniciatyva griežtinti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą įgyvendinamo tvarka pakankamai aiški, užtikrinanti kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą, teisę į gynybą ir rungimosi principą. Todėl tai kartu su pirmiau nurodytomis aplinkybėmis sudaro prielaidas šiuo metu BPK įtvirtintus tokius teismo įgaliojimus pripažinti suderinamais su Konstitucija.

Minėta, kad Konstitucinis Teismas 1999 m. vasario 5 d. nutarimu nusprendė, jog Konstitucijos nuostatomis neprieštaravo tuo metu galiojusio Baudžiamojo proceso kodekso nuostata, leidusi teismui kvalifikuoti inkriminuojamą veiką pagal lengvesnį baudžiamąjį įstatymą, apie tokią galimybę neįspėjus kaltinamojo. Toks sprendimas grįstas tuo, kad taikant šią nuostatą nėra pabloginama teismo padėtis ir tai yra teisingumo vykdymo sudedamoji dalis. Tačiau Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją aiškinanti Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija rodo, kad

⁵⁰ GIRDAUSKAS, Mindaugas. Rungimosi principas baudžiamajame procese: turinio aspektai. *Teisė*, 2004, Nr. 53, p. 102–116; GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; ir KUČONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė <...>*, p. 48.

⁵¹ Konstitucinis Teismas. 1999 m. vasario 5 d. nutarimas <...>.

⁵² GODA, G. Konstitucinė justicija <...>, p. 74, i. 8.

užtikrinant kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą ir teisę į gynybą tam tikrais atvejais privalu iš anksto pranešti ir apie tai, kad kaltinamojo veika nuosprendžiu gali būti kvalifikuota pagal lengvesnį baudžiamąjį įstatymą.

Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, jį saisto jo paties sukurti precedentai ir suformuota tuos precedentes pagrindžianti oficialioji konstitucinė doktrina. Nuo Konstitucinio Teismo precedentų gali būti nukrypstama ir kuriami nauji precedentai, tačiau tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama. Tačiau Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad reinterpretacija yra galima ne tik tais atvejais, kai yra padaromos atitinkamos Konstitucijos pataisos⁵³. Konstitucinis Teismas taip pat ne kartą pažymėjo, kad būtinybę tam tikras oficialias konstitucines doktrines nuostatas reinterpretuoti taip, kad oficialioji konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, gali lemti tokios aplinkybės, kaip antai būtinybė didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus, labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, poreikis sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti Konstitucijoje deklaruotus Tautos siekius, kuriais grindžiama pati Konstitucija. Oficialiosios konstitucinės doktrinos (jos nuostatų) reinterpretuoti taip, kad ji būtų pakoreguota, negalima, konstituciškai neleistina, jeigu tuomet pakeičiama Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistema, paneigiama Konstitucijos, kaip vientiso akto, darnios sistemos, samprata, sumažinamos Konstitucijoje įtvirtintos asmens teisės ir laisvių garantijos, pakeičiamas Konstitucijoje nustatytas valdžių padalijimo modelis⁵⁴.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija buvo vienas iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos projekto rengėjų įkvėpimo šaltinių⁵⁵. Konstitucinis Teismas 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime pakartojo nuostatą, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, aktualus ir Lietuvos teisei aiškinti ir taikyti, tačiau konstatavo, kad jo jurisdikcija nepakeičia Konstitucinio Teismo įgaliojimų oficialiai aiškinti Konstituciją. EŽTT sprendimai patys savaime negali būti konstituciniu pagrindu reinterpretuoti (koreguoti) oficialiąją konstitucinę doktriną (jos nuostatas), jeigu tokia reinterpretacija, kai nėra atitinkamų Konstitucijos pataisų, iš esmės pakeistų visuminį konstitucinį teisinį reguliavimą, taip pat pažeistų Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistemą, sumažintų Konstitucijos viršenybės teisės sistemoje apsaugos garantijas⁵⁶.

EŽTT jurisprudencija rodo, kad, užtikrinant kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą, teisę į gynybą ir teisingą teismą, privalu iš anksto pranešti apie tai, kad kaltinamojo veika nuosprendžiu gali būti kvalifikuota pagal lengvesnį baudžiamąjį įstatymą, tuomet, kai veika perkvalifikuojama pritaikant kitokią teisinį (nusikaltimo sudėties) požymį, įtvirtintą Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje, būtiną šią veiką pripažinti nusikalstama. Galiojantis BPK 256 straipsnis tokios teisės neužtikrina⁵⁷. Todėl pasitelkus reinterpretaciją gali būti pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, joje įtvirtintoms teisėms žinoti kaltinimą, teisei į gynybą⁵⁸ ir teisingą teismą, rungimosi principui. Reinterpretacija šia apimtimi

⁵³ Konstitucinis Teismas. 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 73 straipsnio 3 dalies (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies II skyriaus 6.3 punkto nuostatos išaiškinimo“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 127-4849.

⁵⁴ Konstitucinis Teismas. 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 105-5330; tokie reikalavimai neturėtų būti taikomi, kai priimama priešinga jų prasmei Konstitucijos pataisa ar pataisos.

⁵⁵ KŪRIS, Egidijus. Ekstranacionaliniai veiksniai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui aiškinant Konstituciją. *Teisė*. 2004, t. 50, p. 82.

⁵⁶ Konstitucinis Teismas. 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas <...>.

⁵⁷ GIRDAUSKAS, M. Teismo kompetencija <...>, p. 126; bet žr. Konstitucinis Teismas. 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas <...>, priimtas po šio straipsnio įteikimo.

⁵⁸ GODA, G. Konstitucinė justicija <...>, p. 86.

galima, nes atitinka minėtus kriterijus, pavyzdžiui, didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines teises. Toks teisių didinimas nesudarys prielaidų pažeisti Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistemą. Tai pareikalautų tik nedaug papildomų procesinių sąnaudų, o kitos konstitucinės vertybės, viešasis interesas dėl to nenukentėtų, atvirkščiai, būtų padidintos prielaidos teismui priimti teisingą sprendimą. Aptariama reinterpretacija netiesiogiai galėtų būti pateisinama ir tuo, kad įvertinus EŽTT jurisprudencijos formavimąsi laiko atžvilgiu, matyti, kad, ja įtvirtinama taisyklė dėl būtinybės pranešti apie naują inkriminuojamą net ir lengvesnio nusikaltimo sudėties požymį, įtvirtintą BK specialiojoje dalyje, galutinai atskleista, suformuota tik po 1999 m. vasario 5 d. nutarimo, visų pirma Didžiosios kolegijos 1999 m. kovo 25 d. sprendime byloje *Pélissier ir Sassi prieš Prancūziją*⁵⁹.

Kita vertus, būtent analizuojant galiojančio BPK nuostatas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudenciją EŽTT jurisprudencijos ir 1999 m. vasario 5 d. Konstitucinio Teismo nutarimo kontekste padaryta išvada, kad BPK galėtų būti įtvirtinti ir didesni nei ši taisyklė pranešimo apie kvalifikavimo keitimą reikalavimai, kurių pažeidimas, atsižvelgiant į minėtą jurisprudenciją, savaime galėtų būti nelaikomas esminiu BPK pažeidimu⁶⁰. Tai grįsta prielaida, kad nei Konvencija, nei juo labiau Konstitucija tokiais atvejais nebūtų pažeista.

Tačiau įvertinus ne tik Konvencijos reikalavimus, kurie skirti visų pirma užtikrinti kaltinamojo interesus, matyti, kad viešojo intereso požiūriu siekiant teisingai nubausti nusikaltimą padariusį asmenį, svarbu, kad teismas išklausytų proceso dalyvius dėl veikos kvalifikavimo teisingumo ne tik tais atvejais, kai veika gali būti kvalifikuota pritaikant kitą teisinį nusikaltimo sudėties požymį, įtvirtintą BK specialiojoje dalyje ir būtiną veikai pripažinti nusikalstama arba dėl kurio griežčiau baudžiama, bet ir tais atvejais, kai pritaikomas naujas teisinis požymis, kuris nėra būtinas veikai pripažinti nusikalstama, tačiau taip inkriminuojamas lengvesnis baudžiamasis įstatymas, pavyzdžiui, privilegijuota nusikaltimo sudėtis. Tokiu atveju neįspėjus ir neišklausius prokuroro, nukentėjusiojo sudaromos prielaidos, kad teismas neištirs visų reikšmingų tokiam teisiniam požymiui inkriminuoti faktinių aplinkybių, neįvertins tam reikšmingų visų teisinių argumentų ir paskirs neteisingą, per švelnią bausmę.

Vertinant lyginamuoju požiūriu galima pateikti pavyzdžių, kad, teismui pritaikant tiesiog palankesnes kaltinamajam teisinės nuostatas, sudarančias prielaidas švelninti bausmę, galimas ar net reikalaujamas išankstinis įspėjimas apie tokią galimybę. Antai JAV federalinėse baudžiamamojo proceso taisyklėse įtvirtinta nuostata, kad teismas posėdyje dėl bausmės skyrimo turi sudaryti galimybę gynėjui ir prokurorui pateikti pastabas dėl probacijos tarnybos pareigūno išvados ir kitais klausimais, reikšmingais skirtingai bausmei. Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad pagal šią taisyklę reikalaujama, jog teismas prieš savo iniciatyva taikydamas aukštesnį bausmės skyrimo gairių lygį (numatantį sunkesnę bausmę) remdamasis aplinkybe, kuri nėra tokiu pagrindu nurodyta nei minėtoje išvadoje, nei prokuroro prieš posėdį pateiktoje nuomonėje, turi pranešti iš anksto šalims, kad svarsto tokį sprendimą, ir nurodyti konkretų pagrindą. Tačiau kartu Aukščiausiasis Teismas šioje išnagrinėtoje byloje pažymėjo, kad šios bylos klausimas galėtų būti formuluojamas ir kaip apimantis pareigą pranešti apie tai, kad gali būti taikomas žemesnis bausmės skyrimo lygis, nes pagal taisyklę vyriausybė ir nuteistasis turi lygias procesines teises⁶¹. Platesnė pranešimo apie lengvesnį inkriminuojamą nusikaltimą taisyklė juo labiau derėtų ir su R. Merkevičiaus pateiktu siūlymu, kad teismas po baigiamųjų kalbų turėtų teismo salėje arba po išėjimo į pasitarimų kambarį informuotų proceso šalis, kokius faktus jis mano esant nustatytus

⁵⁹ The European Court of Human Rights. *Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, ECHR 1999-II; GIRDAUSKAS, M. Teismo kompetencija <...>, 2009.

⁶⁰ Ten pat, p. 127.

⁶¹ The Supreme Court of the United States. *Burns v. United States*. 501 U.S. 129 (1991).

ir pateikti šio sprendimo motyvus, ir tik po to, išklausęs šalis, prireikus papildžius įrodymų tyrimą, priimti galutinį sprendimą⁶².

Aptariama platesnė pranešimo apie lengvesnį inkriminuojamą nusikaltimą taisyklė galėtų būti atskleista Konstitucijos reinterpretacija, grindžiama būtinybe užtikrinti rungimosi principą, labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, poreikiu sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti Konstitucijoje deklaruotus Tautos siekius, kuriais grindžiama pati Konstitucija. Kaip žinoma, šiuos siekius ir vertybes įtvirtinantis konstitucinis teisinės valstybės principas ir teisingumo principas reikalauja užtikrinti ir teisingą asmens nubaudimą⁶³. Kita vertus, minėta platesnė nei būtina užtikrinti kaltinamojo teises pranešimo apie galimą švelnesnį inkriminuojamos veikos kvalifikavimą taisyklė, net ir netaikant atitinkamos Konstitucijos reinterpretacijos, galėtų būti įtvirtinta BPK ar atskleista aiškinant šio kodekso 7 straipsnyje įtvirtintą rungimosi principą⁶⁴.

Šiame ir ankstesniame⁶⁵ straipsniuose ištirtos svarios prielaidos kitaip aiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas dėl teismo įgaliojimų savo iniciatyva keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą, nei tai padaryta Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimu. Šios prielaidos susijusios su pasikeitimais, įvykusiais po šio nutarimo priėmimo. Galima išskirti ir papildomus, dar neaptartus pagrindus, skatinančius nuspręsti, kad minėti teismo įgaliojimai suderinami su Konstitucija, buvusius ir šio nutarimo priėmimo metu. Tačiau tai – tolesnio tyrimo dalykas.

Išvados

Tai, kas pirmiau išdėstyta, sudaro pagrindą daryti tokias išvadas:

1. Konstitucijos 84 straipsnio ir 118 straipsnio pataisomis padidintas prokuratūros (prokurorų) nepriklausomumas. Teisiniu lygmeniu Lietuvoje prokuratūros ir prokurorų nepriklausomumas tapo vienu iš didžiausių, netgi tarp tos tradicijos valstybių, kurioms būdingas prokuratūros ir prokurorų nepriklausomumas (žemyninės Europos teisinės tradicijos šalių). Tai kartu minėtu lygmeniu reiškia vieną iš mažiausių politinę prokurorų kontrolę ir atitinkamai sudaro prielaidas vienai iš didžiausių teisminei prokurorų veiklos kontrolei. Tad minėtos Konstitucijos pataisos sudaro prielaidas keisti ir Konstitucijoje įtvirtintų prokurorų įgaliojimų ir teismo įgaliojimų santykio aiškinimą. Šie pakeitimai kartu su kitomis konstitucinėmis vertybėmis sudaro pagrindą manyti, kad Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinti teismo įgaliojimai savo iniciatyva keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu yra suderinami su prokuroro konstituciniais įgaliojimais palaikyti valstybinį kaltinimą.
2. Tokių teismo įgaliojimų konstitucingumui konstatuoti sudaro prielaidas ir Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinta aiški jų įgyvendinimo tvarka, užtikrinanti kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą, teisę į gynybą, rungimosi principą, teisę į teisingą teismą. Šių konstitucinių teisių įgyvendinimo didinimu būtų pateisinama ir reinterpretacija, kuria, atsižvelgiant ir į Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, būtų plečiama proceso dalyvių teisė būti išklaustytiems teismui keičiant inkriminuojamos veikos kvalifikavimą švelnesniu ar tokio paties sunkumo, tačiau pritaikant naują teisinį požymį, įtvirtintą Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje, būtiną veikai pripažinti nusikalstama.

⁶² MERKEVIČIUS, R. Baudžiamojo proceso kodeksas <...>, p. 162–163.

⁶³ GIRDAUSKAS, M. Teismo įgaliojimų <...>, p. 149, 155–156; taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. kovo 5 d. nutartį byloje Nr. 2K-P-36/2010, kuria kreiptasi į Konstitucinį Teismą.

⁶⁴ Žr.: GIRDAUSKAS, M. Rungimosi principas <...>.

⁶⁵ GIRDAUSKAS, M. Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos reinterpretavimo prielaidų paieška <...>.

3. Konstitucijos reinterpretavimu arba Baudžiamojo proceso kodekse atitinkamais pakeitimais ar nauju aiškinimu, remiantis rungimosi, teisingumo, teisinės valstybės principais turėtų būti užtikrinamos ir prokuroro bei nukentėjusiojo teisės būti išklaustytiems dėl inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimo, kai taip lengvinama kaltinamojo teisinė padėtis, pavyzdžiui, pritaikant privilegijuotą nusikaltimo sudėtį.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume). *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 32-1315.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 32-1316
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.
5. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 46-851, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.
6. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 81-1514, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais.

Specialioji literatūra

7. ABRAMAVIČIUS, Armanas. Prokuratūra Konstitucinio Teismo nutarimuose. Iš *Lietuvos Respublikos prokuratūrai penkiolika metų*: 2005 m. balandžio 1 d. mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Generalinė prokuratūra, 2005, p. 46–60.
8. GIRDAUSKAS, Mindaugas. Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: Konstitucijos reinterpretavimo prielaidų paieška. *Teisė*, 2014, t. 90.
9. GIRDAUSKAS, Mindaugas. Teismo įgaliojimų keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą griežtesniu suderinamumas su konstituciniais baudžiamojo proceso tikslais ir principais. *Teisė*, 2013, t. 88, p. 144–163.
10. GIRDAUSKAS, Mindaugas. Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą. *Teisės problemos*, 2009, nr. 3, p. 79–133.
11. GIRDAUSKAS M. Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikaciją. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikalavimai. *Teisės problemos*, 2005, nr. 1, p. 26–61.
12. GIRDAUSKAS, Mindaugas. Rungimosi principas baudžiamajame procese: turinio aspektai. *Teisė*, 2004, t. 53, p. 102–116.
13. GODA, Gintaras. Konstitucinė justicija ir baudžiamojo proceso teisės mokslas. *Teisė*, 2011, t. 78, p. 68–92.
14. GODA, Gintaras; KAZLAUSKAS, Marcelis; ir KUCONIS, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis*. 2-oji pataisyta ir papildyta laida. Vilnius: Registrų centras, 2011.
15. JURKA, Raimondas, et al. *Baudžiamojo proceso principai: metodinė mokojoji priemonė*. Vilnius: Eugrimas, 2009.
16. KUCONIS, Pranas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Teisės saugos institucijos*. Antrasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2001.
17. KŪRIS, Egidijus (sud. ir moksl. red.). *Lietuvos teisinės institucijos*: Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2011.
18. KŪRIS, Egidijus. Ekstranacionaliniai veiksniai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui aiškinant Konstituciją. *Teisė*. 2004, t. 50, p. 78–93.
19. KŪRIS, Egidijus. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Iš *Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje*: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga. Neringa, 2001 m. birželio 11–12 d. Vilnius, 2002, p. 8–132.
20. MERKEVIČIUS, Remigijus. Baudžiamojo proceso kodeksas: ar teismo nagrinėjimo struktūra garantuoja teisingą teismą? Iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*. Vilnius: Industrias, 2009, p. 135–173.
21. PRAPIESTIS, Jonas. Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas: 1990 m. kovo mėn. diskusija dėl prokuratūros. Iš *Lietuvos Respublikos prokuratūrai penkiolika metų*: 2005 m. balandžio 1 d. mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Generalinė prokuratūra, 2005, p. 39–45.
22. ŠILEIKIS, Egidijus. Parlamentinės kontrolės aktualijos ir naujos mokslinės sampratos poreikis Lietuvoje. Iš *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 359–423.
23. ŽILYS, Juozas. Lietuvos prokuratūros istorijos etapai. Iš *Lietuvos Respublikos prokuratūrai penkiolika metų*: 2005 m. balandžio 1 d. mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Generalinė prokuratūra, 2005, p. 9–38.

Teismų sprendimai

24. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2013 m. liepos 3 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimo kai kurių nuostatų išaiškinimo“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 72-3595.

25. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2013 m. kovo 13 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d., 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimų nuostatų išaiškinimo“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 28-1333.

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2013 m. vasario 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. balandžio 28 d. nutarimo Nr. XI-234 „Dėl G. Vilkelio atleidimo iš Seimo kanclerio pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymui, Lietuvos Respublikos Seimo statutui“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 20-975.

27. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas „Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 105-5330.

28. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 45 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekreto Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“ atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 52 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 4 punktui nutraukimo“. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 136-5529.

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 73 straipsnio 3 dalies (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies II skyriaus 6.3 punkto nuostatos išaiškinimo“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 127-4849.

30. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. birželio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 2 dalies, 168 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 3 dalies, 182 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 4 dalies, 183 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 5 dalies, 186 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies, 187 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 68-2514.

31. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 36-1292.

32. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 7-254.

33. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 2 d. nutarimas Nr. IX -1868 „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams (2003 m. balandžio 3 d. redakcija)“. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 81-2903.

34. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2003 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 9 punkto (2000 m. lapkričio 28 d. redakcija) ir 2000 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 10-366.

35. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies

(1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 93-4000.

36. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2001 m. vasario 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 55 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 15 straipsnio 2 bei 3 dalių ir 32 straipsnio 2 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 18-561.

37. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. gegužės 8 d. „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 39-1105.

38. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25¹, 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69¹ ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 109-3192.

39. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1999 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 1 d. nutarimo Nr. 647 „Dėl sutikimo vykdyti viešąjį pirkimą uždarojo konkurso būdu ir lėšų skyrimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 36-1094.

40. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1999 nr. 15-402.

41. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 29 straipsnio pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. vasario 25 d. nutarimo „Dėl V. Nikitino atleidimo iš generalinio prokuroro pareigų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 39-1044.

42. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 5-99.

43. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, nr. 91-2289.

44. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. kovo 31 d. nutarimo Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 3 d. nutarimo Nr. 124 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų, valstybinio arbitražo, prokuratūros bei valstybės kontrolės departamento darbuotojų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 46 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 4 straipsnio pirmajai daliai, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymui, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros darbuotojų, valstybinių arbitrų bei valstybės kontrolės departamento darbuotojų tarnybinių atlyginimų“. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 101-2264.

45. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 13-221.

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija. 2010 m. kovo 5 d. nutartis byloje Nr. 2K-P-36/2010. *Teismų praktika*. 2010, nr. 33, p. 311-334.

47. The European Court of Human Rights. *Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, ECHR 1999-II.

48. The Supreme Court of the United States. *Burns v. United States*. 501 U.S. 129 (1991).

Kita medžiaga

49. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko 2013 m. spalio 22 d. potvarkis Nr. 2B-83. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 111-5518.

50. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkto papildymo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų Nr. IXP-1727,1728. Pateiktas 2002-06-21 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-11-08]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=169502>.

51. Prašymas Nr. 1B-28/2013, gautas 2013-10-16, bylos Nr. 20/2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-11-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/Prasymai.html>>, <http://www.lrkt.lt/Prasymai/28_2013.htm>.

POWERS OF TRIAL COURT TO RE-QUALIFY INCRIMINATED ACT: PREREQUISITES FOR REINTERPRETATION OF THE CONSTITUTION

Mindaugas Girdauskas

S u m m a r y

The article further explores prerequisites for reinterpretation of the Constitution of the Republic of Lithuania on question of powers of court to re-qualify sua sponte act described in an indictment, departing from the ruling of the Constitutional Court adopted on 1999 February 5.

2003 year amendments of Article 84 and Article 118 of Constitution of the Republic of Lithuania significantly increased the Prosecutor's Office (prosecutors) independence. This is ground for changing interpretation of the relationship between powers of prosecutors and judicial powers. These amendments, together with other constitutional values form the basis for asserting that the current Criminal Procedure Code stipulating powers of the trial court to re-qualify incriminated act sua sponte under more severe criminal law is consistent with the prosecutor's constitutional powers to upheld charges on behalf of the State.

The constitutionality of the powers of the court is justified also because the Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania now provides for clear implementation procedures of such powers to ensure the rights of the accused to know the accusation, the right to defense and fair trial. The expansion of the latter constitutional rights of the accused might be ground for the reinterpretation, which taking into account the European Court of Human Rights jurisprudence would stipulate that participants of trial should be heard before the court changes legal qualification of incriminated act under more lenient or similar criminal law if such law contains new legal element (enshrined in the special part of the Criminal Code) for the act to constitute a crime.

Reinterpretation of the Constitution, relevant amendments of the Criminal Procedure Code or new interpretation of the Code, grounded on principles of adversarial trial, justice and the rule of law, should ensure the prosecutor's and the victim's right to be heard before the trial court changes qualification of incriminated act under another criminal law containing only additional legal element showing the crime to be more lenient one.

The aforementioned conclusions of the article are drawn from comparative systematic analysis of jurisprudence of the Constitutional Court, Lithuanian and foreign constitutional and criminal procedure legislation, legal doctrine.

Įteikta 2013 m. lapkričio 12 d.

Priimta publikuoti 2014 m. vasario 19 d.